

Fraxinus ornus 'Meczek' verdient meer aandacht

Het gebruikswaardeonderzoek laanbomen heeft als doel kennis te vergaren over de toepasbaarheid van nieuwe en bestaande laan- en straatbomen in het stedelijk gebied.

In dit onderzoek is ook *Fraxinus ornus* 'Meczek' meegenomen, een bolboom die nog te vaak een rol op de achtergrond krijgt toebedeeld.

Bomen met een kleine kroon zijn populair en breed toepasbaar. Ze passen niet alleen in kleine particuliere tuinen, maar ook op krappe plaatsen in het openbaar groen en in smalle straten. Vaak staat een bescheiden sortiment van slechts vier of vijf cultivars in de belangstelling, waarbij het meestal gaat om *Robinia*, *Catalpa* of *Acer*. Op het gebied van bolbomen is echter veel meer variatie mogelijk. Om deze reden is de bolvormige pluim-es, de *Fraxinus ornus* 'Meczek', in het gebruikswaardeonderzoek meegenomen.

Fraxinus ornus komt van nature voor in Zuid-Europa, Klein-Azië en Noord-Afrika en groeit daar vooral op de drogere gron-

den. Dat betekent dat deze boom ook in Nederland op de drogere, maar voedselrijke, gronden kan worden geplant. *F. ornus* wordt ook wel Manna-es genoemd. In zijn natuurlijke verspreidingsgebied werd sap gewonnen door inkervingen in de schors te maken. De suikerhoudende witte stof, het 'essenmanna' werd medicinaal toegepast tegen hoest.

De moederboom van 'Meczek', een selectie van *F. ornus* uit het Meczekgebergte, staat in de botanische tuin van de universiteit van Boedapest in Hongarije. Boomkwekerij Udenhout heeft de soort rond 1980 vanuit Hongarije in Nederland geïntroduceerd. Alleen van deze soort bestaat een bolvorm die inmiddels tot het gangbare handelssortiment behoort.

Sierwaarde pluim-es

F. ornus afkomstig uit zaad, is erg variabel van vorm en daarom alleen geschikt voor parken en plantsoenen. *F. ornus* 'Meczek' kan na verloop van jaren, afhankelijk van de veredelingshoogte, ongeveer 5 tot 6 m hoog worden. De compacte kroon wordt op den duur iets afgeplat bolvormig met een doorsnede van 4 tot 5 m. Ondanks de compacte groei blijft de kroon onderin groen. De zeer dichte vertakking vormt een geliefde nestplaats voor veel vogelsoorten. De gladde, grijze schors verkleurt later naar grijszwart.

Kenmerkend voor de pluim-essen zijn de grijsblauwe knoppen met een grote eindknop die wat afgeplat is en bruin behaard tussen de schubben. Het blad is kleiner dan dat van de soort en fris glanzend donkergroen van kleur. De bladstelen en hoofdnerf zijn lichtgroen. De herfstkleur is goudgeel, maar in sommige gevallen, wanneer de bomen in wat nattere grond staan, is de herfstkleur meer paars.

'Meczek' komt onder normale omstandigheden vrijwel nooit tot bloei. Ook bij de veel oudere bomen in het land van herkomst is geen of nauwelijks bloei waargenomen. Als de boom zou bloeien, zou dat in eindstandige pluimen zijn, na de bladontwikkeling in mei/juni. Mogelijk komt de boom wel tot bloei in stresssituaties.

Langzame groeier

Naast de bolvormige pluim-es is een aantal cultivars van de bolvormige *F. excelsior* in

Dat op het gebied van bolbomen veel meer mogelijk is dan *Robinia*, *Catalpa* of *Acer*, bewijst *Fraxinus ornus* 'Meczek'.

gebruik. In de meeste gevallen zijn dit langzame groeiers, zoals *F. excelsior* 'Crispa' en 'Nana'. 'Nana' is een dwergje en daarmee niet geschikt voor de straat. Bovendien is deze cultivar gevoelig voor het vormen van een onregelmatige kroon, doordat er regelmatig krachtiger groeiende takken verschijnen. Dit zijn meestal vruchtdragende takken. *F. excelsior* 'Globosa' daarentegen is een goedgroeiende es, maar deze blijft toch beduidend kleiner dan de soort en is dus alleen geschikt voor smalle straten.

'Meczek' is eigenlijk een relatief langzame groeier. Vanwege de zwakke groei zal ook de stam weinig diktegroei geven. Als de boom laag veredeld (door enten of oculeren) wordt, duurt het daarom te lang om tot een leverbaar product te komen. Door direct hoog te veredelen op de onderstam (2,25 m hoogte), ontstaat een boom die snel een kroon vormt met een dichte ver-

takking. Een hogere enthoogte wordt niet aanbevolen, omdat dan een onjuiste stamkroonverhouding ontstaat.

Er zijn drie teeltjaren nodig om de boom de juiste stam-kroonverhouding te geven. In totaal duurt het zes tot zeven jaar om een boommaat van 12-14 te verkrijgen. Mede door de herkomst is *F. ornus* 'Meczek' winterhard, ook in het Nederlandse klimaat. Om alle risico's voor een slechte hergroei op de standplaats te voorkomen, is het raadzaam de boom – zeker vanaf maat 16-18 – met kluit te leveren.

Vermeerdering

Bij de vermeerdering kan gekozen worden uit oculeren of enten. Let erop dat bij het gebruik van twee enten nooit op dezelfde hoogte geënt wordt. Dit leidt tot te veel verzwakking van de stam. Bovendien kan op termijn een van de enten eraf worden gedrukt. Als er toch op dezelfde hoogte wordt geënt en beide enten slagen, dan is het aan te bevelen een van de twee tijdig weg te halen.

Als onderstam wordt voor 90% de soort *F. ornus* gebruikt. Alternatieven hiervoor zijn *F. americana* en *F. pennsylvanica*. De laatste twee leveren eerder een stevige onderstam op. Enten of oculeren op *Fraxinus ornus* verdient echter toch aanbeveling, omdat deze onderstam beter geschikt is voor een droge standplaats. Soms wordt 'Meczek' op *F. excelsior* gezet. Dit wordt afgeraden, omdat dan het risico van uitgestelde onverenigbaarheid groot is (kader: wat is uitgestelde onverenigbaarheid?).

Een moeilijk punt bij de opkweek van de onderstam van *F. ornus* is dat de bomen aan het einde van de tak een bloempluim vormen. *F. ornus* wordt namelijk relatief snel generatief (drie jaar). Dat betekent dat er na de bloei een nieuwe kop in gekweekt moet worden en er bovendien een bajonetvormige kromming in de stam ontstaat.

F. ornus 'Meczek' is een zeer gezonde boom, die veel minder last heeft van ziekten en plagen dan *F. excelsior*. *Fraxinus* kan als gevolg van de essenverwelkingsziekte (*Verticillium dahliae*) in de loop

Het gebruikswaardeonderzoek laanbomen heeft als doel kennis over de toepasbaarheid van nieuwe laan- en straatbomen in het stedelijk gebied te vergaren en vervolgens uit te dragen. Het onderzoek wordt uitgevoerd door PPO Bomen en Naktuinbouw. Het Productschap Tuinbouw financiert het project.

van de zomer verwelken en al het blad verliezen. Bij jonge bomen treedt sterfte op, oudere bomen kunnen geheel herstellen.

F. ornus 'Meczek' zou, gezien zijn eigenschappen, goed als bakbeplanting gebruikt kunnen worden. De boom kan goed tegen droogte en groeit op zowel zand- als kleigrond. Hij verdraagt drogere kalkhoudende grond, strooizout en zoute zeewind en verdraagt het stadsklimaat goed. Daarmee zou goed aangesloten kunnen worden bij de huidige trend van bomen in bakken. Naast het 'aankleden' van een winkelstraat met perkgoed of vaste planten, kunnen dan ook bomen een plaats krijgen. Een punt van aandacht is de doorlatendheid van de bakken. De wortelkluit van *F. ornus* mag niet te lang in het water blijven staan. De boom is namelijk gevoelig voor een hoge grondwaterstand.

Gerrit Schalk, Bart van der Sluis en Jelle Hiemstra

G. Schalk is specialist laan- en sierbomen bij Naktuinbouw in Raamsdonksveer, telefoon (0162) 51 14 00. B.J. van der Sluis is gewasonderzoeker Laanbomen bij PPO Bomen in Boskoop, telefoon (0172) 23 67 48. J.A. Hiemstra is projectleider van het Gebruikswaardeonderzoek laanbomen, telefoon (0172) 23 67 06.

Meer informatie

Voor meer informatie over het gebruikswaardeonderzoek en de resultaten van het project: www.straatbomen.nl.

ADVERTENTIE

FLORA POWER
Gebruik uw hoofd...
Kies multicote
Multicote: de gecontroleerde vrijkomende meststof. Betrouwbaar en bewezen. ...en u heeft een kopzorg minder.
Martin Dekker
Tel: 06 538 30251
ddk@hifchem.be

